

Reisverslag ITF Bezoek Costa Rica Ralf Verbeek en Petra Wilbrink

20 december 2007 – 1 januari 2008

Donderdag 20 december en vrijdag 21 december, San Jose

Op weg naar Costa Rica! Na een enig vertraagde start verliep de rest van de reis voorspoedig. Op Schiphol moest er namelijk ijs van de vleugels gespoten worden, wat nogal lang duurde. Vanuit een wit Nederland kwamen we uiteindelijk in een donker maar warm Costa Rica aan. Ali stond ons op te wachten en nam ons mee naar het autoverhuurbedrijf. We kregen een gloednieuwe Jeep mee. Geweldig, dachten we toen nog...

Bij Ali thuis werden we hartelijk ontvangen door Valeria en de volgende ochtend ook door Dulytimi. Na het uitwisselen van de laatste roddels en het overhandigen van onze kado's (het bordspel Carcassonne, wat een groot succes bleek en inmiddels door de hele straat gespeeld wordt), spraken we de reis nog goed in detail door en gingen we op pad richting ons eerste reisdoel: Conte Burica. We pikten in San Jose Edgar Atencio en zijn dochtertje op om mee te rijden naar zijn geboortegrond. Hij is de contactpersoon van de projecten in Conte Burica.

De Cerro del Muerte was de eerste uitdaging. Onze Jeep bleek helaas helemaal niet zoveel trekkracht te hebben als we dachten. Maar uiteindelijk kwamen we veilig aan in Conte. We huurden een kamer in het huis van een van de dorpsbewoners, die wat verder van de plaatselijke bar afwoonde. Het lukte dus zowaar om echt te slapen zonder harde achtergrondmuziek.

Zaterdag 22 december, Conte Burica

Vroeg in de ochtend vertrokken we te voet naar Progreso, waar we de projecten zouden gaan bespreken en bezoeken met de dorpingen. Onderweg stopten we nog bij een finca waar ons trots allerlei aangeplante boompjes werden getoond. We vervolgden de weg, die redelijk droog en dus begaanbaar was, tot aan het dorp.

Hier werden we hartelijk ontvangen. Ieder jaar wordt de set-up daar uitgebreider: dit jaar stond er zowaar een tafel en een bank voor ons klaar. We bespraken het **project 2006-11 Medicina Conte Burica (2006-6 in de nieuwsbrief)**. De medicijnman vertelde dat hij erg blij is met het project. Hij wordt namelijk al wat ouder en het begon voor hem zwaar te worden om alle zieke mensen steeds te bezoeken en behandelen. Nu zijn er gelukkig ook andere mensen die dat kunnen. Er zijn nu 10 mannen en vrouwen opgeleid. Een van de deelnemers vertelde dat ze blij is dat ze nu zelf haar kinderen kan helpen als ze ziek zijn en ze niet helemaal naar de dure kliniek hoeft. Een andere deelnemer vertelde dat hij een klein kindje heeft kunnen genezen door urinelezen, ook een onderdeel van de opleiding. Don Gustavino, de medicijnman, legde uit dat de afgelopen vier jaar pas het begin is van medicijnman/vrouw worden. Dus willen ze (uiteraard) graag verder met het project.

Vorig jaar heeft de gemeenschap geld gekregen van de FORD Foundation, mede doordat ze met onze hulp interessante projecten hebben kunnen doen. Trots vertellen ze ons dat ze met dat geld nog een project over Artesanias

hebben gedaan met enkele vrouwen. Ze hebben dit project geïntegreerd met project 2006-11 (Medicina Conte Burica). Het verslag waarin ook een stukje over de FORD Foundation staat kregen we van Edgar als we weer in San Jose zijn.

Het **project 2007-1 (Artesanias)** hebben we goedgekeurd.

2007-2 (Landaankoop voor herbebossing) heeft nog een staartje. Het land wat ze op het oog hadden bleek duurder dan gedacht: \$12,500,- ipv \$7000,-, mede doordat ze de eigenaars verteld hebben dat ze subsidie krijgen van een buitenlandse organisatie, niet heel handig dus. Ze willen het stuk land toch graag aankopen om te herbebossing, omdat het een belangrijke locatie is in verband met drinkwatervoorziening. We spreken af dat we het land in twee keer gaan aankopen. We geven ze de \$7000,- die er voor dit jaar beschikbaar is en volgend jaar kunnen ze een projectaanvraag indienen voor het resterende deel. Voor ITF heeft dit project dus wel financiële prioriteit. Om er zeker van te zijn dat de prijs niet verder omhoog gaat, maakt Edgar een officieel document voor de eigenaars waarin de prijs vastgelegd is.

2007-3 (Drinkwater en educatie Cana Blanca) is een interessant project. Er waren mensen speciaal naar Progreso gekomen om ons hierover te vertellen, Cana Blanca zelf ligt nog ongeveer 6 uur verder lopen het reservaat in. Je kunt het beter bereiken met een bootje via de zee, alleen moet je dan wel rekening houden met de getijden. Op de meeste tijden is de reis via het water onmogelijk omdat het dan te ondiep is. Dat wordt dus nog spannend volgend jaar! Het is dus slim om volgend jaar rekening te houden met 2 extra reisdagen, aangezien daar dan ook overnacht moet worden. Het is echter wel precies het ideale ITF project, herbebossing bij een schooltje waar ook veel aan het bewaren van de cultuur zal worden gedaan.

De gemeenschap is zeer serieus met de projecten bezig en voor de projecten in 2008 hebben ze een bestuur opgericht waarin 3 vrouwen zitting hebben. Ook hebben ze een uitwisselingsbijeenkomst gehad met 28 vrouwen uit 7 gemeenschappen van andere Ngobe indianen uit Panama en Costa Rica waar ze veel van elkaar geleerd hebben. Ze zijn dus in ieder geval duidelijk bezig zich te ontwikkelen.

Na de yuca-met-vlees lunch wandelden we weer naar beneden en vertrokken naar Ciudad Neilly waar we de nacht doorbrachten. Omdat het dichtbij Nieuwjaar was werd er al wel flink geknald in de nacht.

Zondag 23 december – Abrojo Montezuma

Na het ontbijt kwam Pablo Sibar met zijn vrouw (tevens voorzitter van Ngobegue) naar het hotel. Van daar vertrokken we naar Abrojo Montezuma. Helaas liet onze jeep ons hier toch echt in de steek: Op een wat steiler stuk wilde de jeep eenvoudigweg niet omhoog. Ook niet met alleen de bestuurder erin. Er staat dan wel op de jeep dat hij fourwheeldrive is, maar dat is blijkbaar meer bedoeld voor de verkoop. Helaas moesten we dus de rest van het stuk

lopen. Steil omhoog en in de volle zon lopend stonden we een uur later uitgedroogd bij het dorp.

2006-2 Recuperacion Finca: Dit project was niet gelukt. De mensen die het land nu bezitten wilden het toch niet verkopen. Ze vroegen of ze het geld nu mogen gebruiken om de watervoorziening uit te breiden of om naar belangrijke bijeenkomsten te gaan. We spreken af met Pablo dat hij een nieuw voorstel maakt en naar ons opstuurt.

We lopen terug naar de auto en rijden naar Ciudad Neilly waar we de auto van Pablo ophalen. We rijden door naar Coto Brus. Het laatste stuk doen we om verdere problemen te voorkomen met de auto van Pablo, gezellig met een paar mensen achter op de pick-up. Na even zoeken zijn alle mensen verzameld en bespreken we project 2006-3

2006-3 – Agropecuaria Coto Brus: Dit is een succesvol project. 10 families zijn ieder op hun eigen stuk grond bezig geweest om de Tiquisque wortel biologisch te verbouwen. Ze hadden een goede opbrengst en konden een groot deel verkopen aan handelaren van buiten het reservaat. Het project is nu nog niet helemaal zelfvoorzienend. Vooral de zaden zijn erg duur, maar ze hebben nu een grote voorraad zaaigoed uit hun eigen oogst kunnen halen en hopen dat het nu snel rendabel wordt. De grootste waarde van het project is dat de mensen zichzelf nu als volwaardige producenten zien en meer middelen hebben om zich verder te ontwikkelen. Een kwart van hun land gebruiken ze voor dit project, op de rest verbouwen ze groentes voor eigen consumptie. Ze zijn erg dankbaar voor de hulp. In mei wordt het project afgerond. Ze willen graag binnenkort nog een foto maken met alle 10 de families (ongeveer 100 personen) erop om te laten zien wie er allemaal profiteren van dit project. We zijn benieuwd!

We vertrekken weer uit het reservaat en lunchen onderweg nog even met Pablo. Hij heeft het erg druk met zijn politieke carrière waardoor de ITF projecten wat onder dreigen te sneeuwen. Misschien is het dus verstandig om voortaan Nogobegue maar 1 project toe te kennen zodat het niet te ingewikkeld wordt.

We nemen afscheid en rijden naar de Terraba waar we vriendelijk worden ontvangen en als eerste in de mede door ons gefinancierde cabines overnachten. Wat een rust hier!

Maandag 24 december – Terraba

De volgende ochtend krijgen we een heerlijk ontbijt in het huis van de moeder van Jeffrey, zodat we vol energie de meeting van ASODINT in kunnen. We bespreken de **projecten 2006-4 en 2006-5**. Het 2006-4 was een standaard ITF-project: een kwekerijtje voor 5000 bomen en dat ziet er allemaal prima uit. Ze vertellen dat er ongeveer 50 mensen uit de gemeenschap voordeel van hebben. Bijna allemaal hebben die ook meegeholpen met het project. Vroeger stond hun watertank in de zomer meestal droog, maar nu hebben ze bijna altijd water. Zelfs zoveel dat de

boeren uit de buurt dan vaak om water komen vragen, omdat hun onbeboste hellingen geen druppel water meer bevatten. Manuel Villanueva houdt een forse toespraak over het belang van het overdragen van kennis aan de jongeren en het samenwerken met de burens. Zij willen hen ook graag helpen met herbebossen, omdat ze daar zelf indirect ook weer profijt van hebben.

Project 2006-5 ging over het overdragen en behouden van de Terraba cultuur. Een deel van dit project konden wij dus al ervaren, in de vorm van de cabinas waar we in geslapen hadden. Ze hebben grote plannen: ze laten ons een concept folder zien die ze willen verspreiden, waarin ze het museum, de slaapplekken en diverse activiteiten willen promoten. Op deze wijze willen zij hun cultuur uitdragen en dit doen zij vol enthousiasme. Het vervolgproject **2007-8** keuren wij dan ook goed en wensen hen veel succes.

We nemen afscheid en verkassen naar Don Enrique, die elders in hetzelfde dorp woont. Hij neemt ons mee op een forse wandeltocht door Finca Evi, wat 15 jaar geleden is herbebost door het ITF en inmiddels alweer aardig op een oerwoud begint te lijken. Ook laat hij ons naastgelegen stukken weidegrond zien, die ze graag willen aankopen om het beboste gebied uit te breiden. Terug in zijn huis ontmoeten we de andere mensen van zijn comité en bespreken we **project 2007-7**. Het blijkt na 2 uur praten een niet heel goed onderbouwt project te zijn. Ze willen een stuk land van 40.000 dollar aankopen, maar hebben ons als eerste stap 10.000 dollar gevraagd. Dat willen ze op de bank zetten en er de rest van het geld bij gaan zoeken. Wij leggen uit dat dat niet is zoals het ITF werkt. We stellen voor dat ze proberen een ander stuk land in de buurt te kopen voor onze 10.000 dollar, want daar blijken mogelijkheden voor te zijn. We spreken af dat hij daar een nieuw voorstel voor schrijft, wat wij inmiddels hebben ontvangen. Op grond van deze afspraken keuren wij het project alsnog goed.

We vertrekken richting Buenos Aires om daar te overnachten. Aangezien het kerstavond is, trakteren we ons op een lekkere maaltijd. Bij Ralf valt dat helaas niet zo goed, en gedurende de nacht vindt zijn maag het niet zo leuk meer.

Dinsdag 25 december 2007, Unaproa

Met een zieke Ralf op de achterbank rijden we naar Unaproa, waar we hartelijk worden ontvangen door Leonel. In hun prachtige gemeenschapshuis drinken we een vers glaasje sinaasappelsap en bespreken de projecten van afgelopen jaar. Nog niet alle projecten zijn afgerond.

Project 2006-7 is al wel afgerond. In dit project zijn 25 families van water voorzien. Het bestaande systeem is aangepast door het verbreden van de waterbuizen. Voorheen was het voor jonge mensen moeilijk om ergens een huis te bouwen omdat er geen watervoorziening was. Nu is dat probleem voorlopig opgelost.

Project 2006-8 is nog niet helemaal klaar. Het omvat het creëren van voedingsplekken voor dieren in het bos, met name voor apen. Op die manier willen ze de dieren een handje helpen met het vinden van voedsel, zodat ze hun plantages met rust laten. Het is nogal een werk om alle vergunningen rond te krijgen, wat voor vertraging heeft gezorgd. In maart 2008 krijgen ze

meer duidelijkheid over de vergunningen. Leonel heeft een verslag klaar over wat er al bereikt is. De afronding van het gehele project gaat nog even duren, maar gaat wel lukken.

Een project uit 2005 over waterfilters is nog steeds niet helemaal klaar. Deze filters worden bij scholen geplaatst om het water te zuiveren. Er moeten er nog twee gebouwd worden, de rest is af. Wegens wisseling van personeel is er nu een meester op de school die niet zo enthousiast is om een filter te bouwen. Dat maakt het lastig. Het verslag krijgen we zo spoedig mogelijk, in februari. Inmiddels is februari echter alweer verstreken, dus blijkbaar nog meer vertraging.

Een ander project uit 2005 was het organiseren van een festival voor scholen over het beschermen van natuur. Inmiddels is het festival geweest, waar vijf scholen aan hebben meegedaan. Christo, een bestuurslid van UNAPROA, heeft foto's van het festival naar Leen gestuurd. Er is nog een beetje geld over, wat op de rekening van UNAPROA is gezet.

De groep vrouwen (**project 2005-4**) die vorig jaar en het jaar daarvoor met medicinale planten aan de slag is geweest kunnen nog steeds geen verslag overleggen. Ze hebben de administratie en gang van zaken die ITF vraagt niet begrepen en vonden het niet nodig om facturen te overhandigen. In januari heeft het bestuur van UNAPROA een gesprek met deze groep om te bespreken hoe dit beter kan. Ze willen de vrouwen er op wijzen dat ze UNAPROA representeren en niet op zichzelf staan. Daardoor moeten ze aan een aantal voorwaarden voldoen.

De afgelopen jaren lukt het UNAPROA niet om alle projecten in een jaar afgerond te krijgen. We drukken Leonel op het hart dat we de verslagen bij voorkeur wel op tijd krijgen, aangezien wij ook weer moeten rapporteren naar subsidiegevers. Hij houdt Ali op de hoogte over het afronden van de verschillende projecten. Voor de **projecten 2007-4 en 2007-5** verwachten wij geen problemen en we keuren ze goed.

De zieke Ralf heeft het inmiddels helemaal gehad en gaat even liggen in de hangmat bij een kennis van Leonel. Petra en Ali gaan op pad om de projecten in de buurt te bekijken. De waterfilters (**project 2005-2**) zien er indrukwekkend uit. Althans, als je je goed kunt voorstellen van wat Leonel vertelt: een grote kuil van ongeveer 5x5x2 is uitgegraven, bekleed met plastic en gevuld met lagen stenen en zand. Er op staan planten. Hier wordt het vuile water doorheen geleid en aan de andere kant komt het er schoon uit. Niet schoon genoeg om te drinken, maar wel om weer terug te leiden naar de rivier.

We bekijken ook nog het gebied waar bomen worden geplant voor de apen (**2006-8, 2006-7 in de nieuwsbrief**). Er zijn al een aantal soorten geplant die de apen erg lekker vinden, op een lange lijn door het bestaande bos. De apen maken er al gebruik van, maar er moeten er nog meer geplant worden om te zorgen dat ze de oogst van de boeren niet meer nodig hebben om zich te voeden.

We pikken Ralf weer op (met wie het een beetje beter gaat) en rijden naar een ander gebied om te kijken naar het project over de watervoorziening (**2006-7, 2006-12 in de nieuwsbrief**). We komen aan op een heuvel en zien

langs de weg een geul waar de waterbuizen door lopen. In de verte allemaal huizen die nu eindelijk genoeg water hebben. Toch fijn, kunnen ze ook de afwas doen. We hebben te weinig tijd om helemaal naar het dorp te rijden, aangezien we afspraak hebben voor de Lunch.

Na de voortreffelijke maaltijd bij de moeder van Leonel (die Ralf helaas moest overslaan, slapend in de auto) vertrokken we weer richting San José. Net als vorig jaar wat vroeger dan gepland, maar hopelijk wordt er volgend jaar niemand ziek als we hier op bezoek zijn. Ali kreeg van de buurman nog een enorme zak sinaasappels cadeau, dus we kunnen er weer tegenaan voor de lange terugweg.

Weer in San Jose, home sweet home in het huis van Ali en Valeria, kan Ralf eindelijk op z'n gemak gaan uitzieken. Petra gaat met Ali, Valeria en de kleine Dulytimi een Kerstdiner nuttigen. Vaste menu voor Du: frietjes. Volgens haar eten voor prinsessen. En dat is ze natuurlijk zeker weten.

Woensdag 26 december

Ralf voelt zich alweer beter en we gaan op weg naar de Talamanca. Ook Valeria en Dulytimi gaan mee. En haar hondje. Deze had ze gekregen voor haar verjaardag. Maar dit springgrage beestje blijkt toch niet helemaal praktisch in hun kleine huisje in San Jose. Inmiddels heeft menige schoen en kledingstuk het moeten ontgelden, inclusief een t-shirt van Ralf. In Suretka woont familie van Ali, die het hondje graag willen adopteren. Onderweg in de auto houdt ie zich prima koest. Toch best een lief hondje.

Het water aan de kust staat overal heel hoog. Het vliegveld bij Limon is zo'n beetje overstroomd en er is bij een brug waar wij over moeten een stuk weggeslagen. We belanden in een grote file en moeten aan de kant van de weg gaan staan. Met vrachtwagens vol zand wordt het gat voorlopig gedicht en kan er eenrichtingsverkeer overheen.

Om toch een beetje vakantiegevoel te hebben, overnachten we in Puerto Viejo, in een leuk hotel. De eigenaar heeft zelf twee enorme honden, dus die kleine van ons mag van hem ook wel een nachtje blijven slapen.

Donderdag 27 december, Coroma

De hond van Ali's oom in Suretka is na een kwartier al bek af van het spelen met z'n nieuwe speelmaatje. Het klikt dus in ieder geval.

Ook het water in de rivier bij Suretka staat erg hoog. We gaan met een eigen bootje het water op. We zullen niet de hele weg afleggen naar Bajo Coen, dus we hoeven dit jaar niet door de rivier heen te waden. Het water staat simpelweg te hoog. Dat is op zich in ons voordeel, omdat we alleen in Coroma hoeven te zijn. Dit dorpje kunnen we dankzij het hoge water bijna helemaal via een bootje bereiken. Alleen het laatste stukje moeten we lopen.

Daar aangekomen is het weer een weerzien van bekenden. Zelfs de vader van Ali is uit Bajo Coen gekomen om zijn zoon en ons te begroeten.

We bespreken het **project 2007-9**, het bouwen van een middelbare school voor de gemeenschap. Er staat al een oud gebouw, maar het ontbreekt aan

geld om het aan te passen als middelbare school. Op dit moment is er geen middelbaar onderwijs voor mensen uit Bajo Coen en Coroma, alleen buiten het reservaat. Ze willen een 'telesecundario' om de jongeren (ongeveer 90) te kunnen laten studeren. Ze hebben plannen om meerdere gebouwen te bouwen, zoals een bibliotheek, lokalen en een kantoor. Ook willen ze een verblijfsruimte voor de docenten (ongeveer 10) bouwen, inclusief keuken, slaapverblijf, woonkamer. Ze kunnen in februari 2008 al beginnen met de eerste klas in het bestaande gebouw. Ondertussen gaan ze dan de rest bouwen. Er zijn vele vrijwilligers die mee willen helpen met de bouw, uit pure liefde. (kom daar maar eens om!)

Ieder jaar verwachten ze ongeveer 65 nieuwe leerlingen. De meeste leerlingen zullen 13-20 jaar zijn, maar ook oudere dorpelingen krijgen de gelegenheid om (alsnog) naar school te gaan.

Ali vertelt dat er eind 2008 goede verslagen nodig zijn voor de fondsen in Nederland. We leggen nog even goed uit hoe die er uit moeten zien. We laten die nieuwsbrief zien die met veel belangstelling wordt gelezen. Ook bij de andere bezochte plekken is iedereen bijzonder geïnteresseerd in de nieuwsbrief. Helaas hebben we er niet genoeg bij ons om uit te delen. Volgend jaar aan denken!

De tijd gaat snel en na het drinken van een paar bekers Chicha vertrekken we weer naar ons hotelletje in Puerto Viejo. We brengen onderweg nog een bezoek aan Kekoldi. Gloria is ziek en komt net terug uit het ziekenhuis. Het is niet helemaal duidelijk wat ze heeft. Ze ziet er in ieder geval niet heel goed uit. We kletsen met Juanita en Lucas, leuk om ze weer te zien.

Vrijdag 28 december, Bajo Chiripo

De afgelopen dagen heeft Ali zo'n beetje dagelijks contact met de mensen in Bajo Chiripo om de waterstand van de rivier te bespreken. Die staat namelijk erg hoog en was tot gisteren niet doorwaadbaar. De mensen daar hebben geprobeerd een boot voor ons te regelen, maar dat is niet gelukt. Vandaag is het water genoeg gezakt om er doorheen te waden. Valeria en Dulytimi wachten in de auto op ons.

Met z'n drieën steken we de rivier over. Het valt erg mee met de stroming en door Ralf's lange benen is z'n zwembroek niet eens nat. Die van Petra daarentegen wel.

Aangekomen in het dorp heet Carlos ons welkom. Verder zijn er een aantal vrouwen die een beetje verlegen zijn. Het is allemaal een beetje onwennig. ITF is hier al eerder geweest, maar heeft er nog geen projecten gefinancierd. De gemeenschap is wel geïnteresseerd en heeft wat ideeën, maar deze omzetten in projectvoorstellen wil niet lukken. Jaren geleden is deze gemeenschap gedecimeerd door een dodelijke ziekte, een klap die ze nog niet te boven zijn.

Het idee dat de vrouwen hebben gaat over het produceren van Artesanias, handwerk. Het is een beetje een gek verhaal. Ze maken al 5-6 jaar sieraden die de Fundacion Humanitario van hen koopt en doorverkoop in San Jose. Maar deze organisatie betaalt niet eens genoeg om het rendabel te laten zijn. De groep (ongeveer 30 vrouwen, waarvan er nu zo'n 6 bij het overleg zitten)

wil er wel graag mee doorgaan omdat het het behoud van hun traditie en cultuur betekent. Ze willen graag geld van ITF om in hun levensonderhoud te voorzien en met de productie van sieraden door te kunnen gaan. Daarnaast hebben ze nog een project over herbebossen, waarvan ze niet zo goed weten hoe ze dat moeten doen. Ze maken (misschien) voor februari 2008 een voorstel.

Na een kop koffie en een tamal gaan we terug naar de auto. Dan begint het te regenen. We lopen snel door om de rivier weer over te steken. Bij zoveel regen kan deze ineens heel snel stijgen, maar we komen er goed doorheen. Ondertussen giet het wel en helemaal doorweekt komen we weer bij de auto. Even droge kleren aantrekken en we gaan weer terug op weg naar San Jose.

Zaterdag 29 december, Madre Verde

Ons enige bezoek aan niet-indianen is toch wel een groot verschil met de rest van de projecten. Er is een powerpointpresentatie met beamer en laptop in een nieuw gebouw. Deze mensen weten goed hun weg in de subsidiewereld en leveren er prachtige resultaten mee. Guillermo laat ons zien via de powerpoint hoe het **project 2006-11** verlopen is, onder het genot van lekker vers fruit. Maar beter nog, hij laat het ons zelf zien. Er zijn enorme hoeveelheden werk verzet in de vallei die zij beheren. De terrassen zijn vrijgemaakt van overtollig gras. In samenwerking met scholen uit het nabijgelegen Palmares zijn nieuwe boompjes geplant. De leerlingen adopteren bomen, zodat ze zich er ook verantwoordelijk voor voelen. Het ziet er allemaal erg goed uit. Er is nog een beetje geld over. Dit willen ze gebruiken om nog een paar keer onkruid te wieden rond de boompjes en ze willen er nog wat educatief materiaal mee kopen. Wat ons betreft prima. **Project 2007-6** ziet er ook goed uit en we wensen ze er veel succes mee. Na de wandeling door het gebied hebben we allemaal honger en in het (enorme) huis van Guillermo krijgen we een heerlijke maaltijd door zijn vrouw bereid. Met een volle buik gaan we weer richting San Jose.

Zondag 30 december, San Jose

Een vrije dag! Een mooie dag om het spel Carcassonne uit te proberen. Valeria heeft de smaak te pakken en vindt het erg leuk. Ali ook wel, alleen winnen lukt nog niet zo. 's Avonds gaan we met z'n tweeën nog lekker naar de film.

Maandag 31 december, San Jose

We bespreken het project van Ali (**2006-1**). Hij maakt goede vorderingen met het verzamelen van informatie en laat ons lange lijsten zien met bribri-namen van planten, dieren en verhalen. Hij legt ook uit wat hij verder nog gaat doen met het geld van **project 2007-10**.

Hierna evalueren we de reis. Het is allemaal goed gegaan. Het is goed om de projecten te blijven bezoeken. Wel is het opvallend dat in de loop van de jaren de projecten steeds groter worden. Vroeger had je nog wel projectjes van 800 dollar, maar nu zitten er regelmatig grote projecten tussen van 10.000 dollar. Dit maakt de uitvoering en financiële registratie ingewikkelder. Wellicht dat mede daardoor ook meer projecten nog niet helemaal afgerond zijn. Het is goed om binnen het ITF te bedenken of we deze ontwikkeling willen doorzetten of weer meer kleinere projecten willen. Projecten die puur over herbebossen gaan zijn er niet zoveel meer. De sociale omstandigheden en zaken als vergunningen in verband met stallen of hygiëne van producten gaan daarom nu steeds meer meespelen.

De waardevermindering van de dollar is ook een punt van discussie. Misschien toch overgaan op de euro als valuta? In Costa Rica zelf zien ze dat wel zitten. Volgens Ali kun je zelfs rekeningen openen in Euro's.

's Avonds zijn we te gast bij vrienden van Ali en Valeria. Deze familie heeft een mooi huis op een heuvel met uitzicht op San José. In de woonkamer wordt gebarbecued (binnen ja) en het smaakt allemaal prima. Om 0.00u luiden we het nieuwe jaar in met Costa Ricaans vuurwerk. Weer op weg naar huis geven we een aantal gasten een lift naar hun huis in de buurt. Zitten we opeens met 10 mannen/vrouwen/kinderen in de auto. Dat dat past...

Dinsdag 1 januari, Terugreis naar Nederland

En de reis is alweer voorbij. Nog enige discussie bij het autoverhuurbedrijf over onze 'jeep'. We willen niet het volle bedrag betalen. We hadden toch om een terreinwagen gevraagd... De mevrouw achter de balie is moeilijk te overtuigen, maar we weten uiteindelijk toch een korting voor elkaar te krijgen. De terugreis verloopt voor de rest voorspoedig en op Schiphol staat Leen ons op te wachten, in een koud Nederland.